

Turystyka kwalifikowana – od idei do praktyki. Przykład turystów odwiedzających Tatrzański Park Narodowy

1. Wprowadzenie

Według Słownika Języka Polskiego PWN (1978, s. 1096) słowo kwalifikowany rozumiane jest jako "*mający odpowiednie kwalifikacje i przygotowanie oraz posiadający najwyższą jakość*". Czym jest zatem pojęcie turystyki kwalifikowanej, które wprowadzone przez środowisko PTTK w latach 50. XX, dziś często zastępowane jest pojęciem łagodniejszej w formie turystyki aktywnej? Zjawisko to obserwowane zwłaszcza w krajach cywilizacji zachodniej, ma związek z przemianami społeczno-gospodarczymi i kulturowymi, w tym z postmodernistyczną komercjalizacją sfery czasu wolnego (Prószyńska-Bordas 2013, s. 64). Formy aktywności rekreacji plenerowej stają się coraz łatwiej dostępne, a przemiany dotyczące stylu życia, ilości czasu wolnego i jego spędzania mają wpływ na preferencje turystów oraz przebieg pobytu turystycznego. Nie bez znaczenia pozostaje także pojawiająca się w ostatnich latach moda na aktywny wypoczynek oraz chęć zaimponowania innym, prowadząca w ostateczności do podwyższenia statusu społecznego. Wyjazd podczas którego uczestnik podejmuje się niecodziennych aktywności turystycznych jak np.: lot balonem (ang. *ballooning*), narciarstwo wysokogórskie (ang. *skituring*) czy skoki spadochronowe z klifów (ang. *cliff jumping*) ma zadziwiać swoją odmiennością, być wyrazem zamożności uczestnika i jego przynależności do określonej grupy społecznej (Nieżgoda 2013, s. 90-91).

Celem artykułu jest ukazanie właściwości turystyki kwalifikowanej oraz odniesienie ich do przykładu turystów pieszych górskich odwiedzających Tatrzański Park Narodowy. Głównym zadaniem badawczym była odpowiedź na pytanie w jakim stopniu badani turyści wykazują cechy zgodne z założeniami teoretycznymi turystyki kwalifikowanej. Ponadto, w analizowanym zjawisku starano się wskazać na różnice przestrzenne w różnych rejonach polskich Tatr.

2. Turystyka kwalifikowana – zagadnienia teoretyczne

Zagadnienie turystyki kwalifikowanej staje się przedmiotem wielu dyskusji w literaturze naukowej. Jednym z najczęściej cytowanych autorów jest Łobożewicz (1983), według którego turystyka kwalifikowana jest najwyższą formą specjalizacji turystycznej,

najdoskonalszym rodzajem świadomie i celowo uprawianej turystyki (tamże, 1983, s. 8). Określenie to ma związek z trzema rodzajami kwalifikacji: osobowymi, jakie musi posiadać turysta, kwalifikowaniem osiągnięć turystycznych (zdobywaniem m.in. coraz wyższych stopni odznak turystycznych, uprawnień) lub wyczynem turystycznym porównywanym ze sportem kwalifikowanym.

Z kolei zgodnie z założeniami PTTK turystyka kwalifikowana oznacza dyscypliny turystyczne wymagające specjalistycznego sprzętu i umiejętności. To właśnie w PTTK stworzono warunki dla samodzielnego rozwoju wielu dziedzin turystyki kwalifikowanej, oddzielając je jednak wyraźnie od sportu i eliminując tendencje wyczynowości (*Studia i materiały...* 2009, s. 41-42). Nie negując jednak rozwoju sprawności fizycznej, priorytet nadano celom poznawczym (krajoznawczym). Do podejmowania trudów świadomej turystyki aktywnej miał zachęcać system odznak PTTK, które stały się instrumentem upowszechniania turystyki i krajoznawstwa, ale także bodźcem do opanowywania coraz wyższych umiejętności turystycznych (symbol sprawności i wiedzy)¹. Celami statutowymi PTTK jest bowiem m.in. krzewienie aktywnych form wypoczynku w postaci wędrownictwa, wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej, szerzenie kultury turystyki oraz rozwój turystyki kwalifikowanej we wszystkich jej formach (*Statut PTTK*, 2012).

Nieco inne podejście proponuje Durydiwka (2010, s. 250), która uważa, że turystyka kwalifikowana może być pojmowana dwojako. Pierwsze jej rozumienie (analogiczne z rozumieniem zaproponowanym przez PTTK) akcentuje osiąganie celów perfekcjonistyczno-sprawnościowych i jest zbliżone do sportu, różni się jednak znaczną ruchliwością przestrzenną i postawą poznawczą. Drugie podejście, znacznie szersze, rozumiane jest jako uprawianie różnorodnych hobby. Autorka określa je mianem turystyki specjalnych zainteresowań o charakterze sportowym, przyrodniczym czy kulturowym (hobbystycznej). Oprócz elementów poznawczych i edukacyjnych, istotne jest tu także przygotowanie uczestnika pod względem technicznym (znajomość sprzętu turystycznego) i kondycyjnym.

Często spotykanym w literaturze przedmiotu określeniem (synonimem) turystyki kwalifikowanej jest turystyka specjalistyczna (Durydiwka 2010, s. 249-250, Warszńska, Jackowski 1979, s. 23 Gołembski, red. 2009, s. 16). Według Słownika Języka Polskiego (1978, s. 284-285) słowo specjalistyczny oznacza związany z pewną specjalnością, dotyczący specjalizacji lub wyspecjalizowany. Z kolei według tego samego źródła określenie

¹ <http://www.pttk.pl> (dostęp: 07.09.2015)

"specjalizacja" to proces zdobywania umiejętności i biegłości w pewnej wyodrębnionej dziedzinie. Analizując zjawisko turystyki kwalifikowanej, w której najważniejsze jest dążenie do uzyskania najwyższej formy specjalizacji w wybranej dziedzinie aktywności turystycznej (w sensie aktywności ruchowej), pojęcie to wydaje się być równie odpowiednim.

Tak wysokie wymagania wobec uczestników powodują, że termin turystyka kwalifikowana coraz częściej jest zastępowany określeniem turystyka aktywna, która oznacza wyjazdy związane z podejmowaniem szczególnego rodzaju aktywności rekreacyjnej lub hobbystycznej (Andrejuk 1998, s. 24). W definicjach turystyki aktywnej nie podkreśla się już bowiem konieczności posiadania określonej kondycji psychofizycznej czy umiejętności posługiwania się sprzętem turystycznym. Turystyka aktywna postrzegana jest jako łagodniejsza w swej formie, dostępna dla szerszych kręgów odbiorców (Durydiwka 2010, s. 251-252).

Powyższe rozważania pozwalają wnioskować, że turystyka kwalifikowana dotyczy niezbyt licznej, ambitnej grupy turystów aktywnych, wykazującej bardzo sprecyzowane zainteresowania i dążącej do najwyższej formy specjalizacji turystycznej. Wynika z nich zatem, że turystyka kwalifikowana to dążenie do najwyższych kwalifikacji w dziedzinie plenerowej turystyki aktywnej, poprzez świadome uczestnictwo, przygotowanie, osiągnięcie celów perfekcyjno-sprawnościowych, poznawczych i rozwój zainteresowań. Cele te mogą być realizowane zarówno poprzez rozwój kwalifikacji osobowych, kwalifikowanie osiągnięć turystycznych (odznaki, szkolenia, kursy, zdobywanie certyfikatów w danej dziedzinie), czy też wyczyn turystyczny.

W literaturze przedmiotu wymienianych jest wiele cech turystyki kwalifikowanej. Spośród nich na szczególne podkreślenie zasługują takie jak: znanstwo, pasja i świadomość uczestnika. Ponadto istotne wydają się odporność i zahartowanie na trudy turystyki aktywnej oraz umiejętność posługiwania się sprzętem turystycznym, zachowania na szlaku czy w obiekcie turystycznym. Wszystko to składa się na swego rodzaju kulturę turystyczną, która jest nieodzownym atrybutem turysty kwalifikowanego. Taki turysta podejmuje się z reguły samodzielnej realizacji wyjazdu turystycznego, do którego przygotowuje się pod kątem psychofizycznym. Wspomniana samodzielność w mniejszym stopniu pojawia się jednak w przypadku turystyki kwalifikowanej zorganizowanej, m.in. podczas różnego rodzaju obozów stacjonarnych (Łobożewicz 1983, s. 9). Z kolei według PTTK turystyka kwalifikowana realizuje szerokie cele programowe organizacji, takie jak: pogłębianie wiedzy o kraju oraz

upowszechnianie wiedzy o przeszłości czyli szeroko rozumiane krajoznawstwo (*Studia i materiały...* 2009, s. 41-42). Tym samym PTTK nadało w turystyce kwalifikowanej priorytet celom krajoznawczym i wychowawczym.

Podsumowując, turystyka kwalifikowana posiada pewne właściwości, takie jak: specyficzna struktura motywacyjna uczestnika związana z kwalifikowaniem umiejętności, wysokie umiejętności, doświadczenie i przygotowanie psychofizyczne, aktywna, odpowiedzialna i poznawcza postawa podczas wyjazdu oraz (z reguły) samodzielny sposób realizacji wyjazdu. Dzięki temu turystyka kwalifikowana jest nośnikiem następujących walorów (korzyści): wzbogacania wiedzy o kraju (poznawcze), zaspokajania potrzeb emocjonalnych (emocjonalne), zaspokajania potrzeb biologicznego minimum aktywności ruchowej (zdrowotne), rozwijania umiejętności i wiedzy związanej z przemieszczaniem się w terenie (kwalifikacyjne) oraz kształtowania pozytywnych cech charakteru (wychowawcze).

Znaczące dla omawianego tematu wydają się być także podziały i klasyfikacje turystyki aktywnej i umiejscawianie w jej granicach turystyki kwalifikowanej. Najbardziej kompleksowe podejście prezentuje w swoim opracowaniu Bończak (2013, s. 56). Wynika z niego, że turystyka kwalifikowana znajduje się na pograniczu plenerowej turystyki aktywnej oraz plenerowej turystyki sportowej i posiada elementy wspólne zarówno z turystyką ekstremalną, jak i przygodową.

3. Turystyka kwalifikowana w praktyce – przykład turystów odwiedzających Tatrzański Park Narodowy

W celu zbadania zjawiska turystyki kwalifikowanej, w tym weryfikacji poziomu kwalifikacji turystów, przeprowadzono badania terenowe na obszarze Tatrzańskiego Parku Narodowego. Metodą badawczą był jakościowy sondaż ankietowy, mający na celu pogłębioną analizę zachowań turystów pieszych górskich, odwiedzających wybrane rejony polskiej części Tatr Wysokich i Zachodnich. Zastosowaną techniką badawczą był indywidualny wywiad kwestionariuszowy. Badania przeprowadzono w okresie wakacyjnym 2015 r. (lipiec, sierpień) w pobliżu następujących schronisk górskich: Schronisko PTTK "Murowaniec" na Hali Gąsienicowej, Schronisko PTTK na Hali Kondratowej im. W. Krygowskiego, Schronisko PTTK im. W. Pola w Roztoce, Schronisko Górskie PTTK na Polanie Chochołowskiej im. Jana Pawła II, Schronisko Górskie PTTK w Dolinie Pięciu Stawów Polskich.

Miejszem przeprowadzania ankiet były punkty węzłowe szlaków turystycznych w pobliżu schronisk górskich. Dobór terminu badań był celowy – wywiady prowadzono przez kolejne 4 dni (zarówno dni powszednie, jak i weekendy), w rejonie każdego schroniska, w okresie wakacyjnym, gdy frekwencja odwiedzających jest największa w skali całego roku (Pociask-Karteczka, Baścik, Czubernat, 2007, s. 276). Kwestionariusz zawierał pytania dotyczące form spędzania czasu wolnego podczas aktualnego pobytu w Tatrach, określenia stopnia znaczenia motywacji uprawiania turystyki pieszej górskiej oraz posiadanych kwalifikacji (umiejętności) w turystyce aktywnej. Ponadto narzędzie badawcze obejmowało pytania o sposób organizacji wyjazdu i cechy demograficzno-społeczne respondentów.

W badaniu wzięło udział 540 osób – przeprowadzono po 120 wywiadów w rejonie każdego schroniska, z wyjątkiem Schroniska PTTK w Roztoce, które posiada odmienną specyfikę - nie jest położone w punkcie węzłowym szlaków turystycznych i przez to nie jest tak licznie odwiedzane jak pozostałe obiekty (w schronisku tym przeprowadzono 60 wywiadów kwestionariuszowych). Metodą doboru próby do badań był dobór systematyczny, polegający na doborze jednostek według systemu liczbowego – co dziesiątego turysty.

Analizując wybrane dane demograficzno-społeczne respondentów udział w badaniu osób obu płci był dosyć wyrównany, jedynie w schronisku "Murowaniec" przeważali mężczyźni (55%). Z kolei w schronisku na Hali Kondratowej była znaczna przewaga kobiet (65,8%). W przypadku struktury wiekowej, wyraźna jest znaczna dominacja osób w dwóch przedziałach wiekowych: 26-35 lat oraz 36-45 lat. Najmniejszy był udział osób młodych (poniżej 16 lat) oraz osób starszych (powyżej 55 lat) – najniższy w schronisku w Dolinie Pięciu Stawów Polskich (1,6%). Zjawisko to może mieć związek z faktem, iż miejsce to jest najtrudniej dostępne ze wszystkich badanych obiektów (najwyżej położone schronisko w polskich Tatrach). W przypadku wykształcenia zauważalna jest znaczna dominacja osób z wykształceniem wyższym, co potwierdzają także inne badania dotyczące turystyki pieszej górskiej (Hendon 1991, s. 107, Prószyńska-Bordas, s. 65). Podkreślana jest w nich tendencja, iż osoby uprawiające turystykę na obszarach przyrodniczych są lepiej wykształcone, zamożniejsze i bardziej skłonne do zachowań rekreacyjnych.

W przypadku analizy miejsca zamieszkania respondentów najliczniejszą grupę w trzech badanych rejonach stanowili mieszkańcy województwa mazowieckiego (Polana Chochołowska 20,8%, Hala Kondratowa 25%, Dolina Pięciu Stawów Polskich 19,1%). W przypadku turystów ankietowanych w rejonie schroniska w Roztoce i schroniska

"Murowaniec" było to z kolei województwo małopolskie (kolejno: 25,3%, 24,1%). Ponadto, dość licznie we wszystkich schroniskach reprezentowane były województwa: łódzkie, lubelskie, wielkopolskie, pomorskie, świętokrzyskie i śląskie. Respondenci najczęściej byli mieszkańcami dużych miast. Turyści zagraniczni stanowili niewielki odsetek badanych, w tym w rejonie schroniska na Polanie Chochołowskiej w ogóle nie występowali w próbie badawczej. Na Hali Kondratowej były to osoby pochodzące z Anglii i Szwecji (5,8%), w schronisku "Murowaniec" z Holandii i Szkocji (9,1%), w Dolinie Pięciu Stawów Polskich z Francji, Irlandii i Niemiec (2,5%) oraz w Roztoce z Anglii (1,6%).

Analizując kwestie organizacyjne wyjazdu, w tym czas trwania wyjazdu, warto podkreślić, że w trzech schroniskach (Hala Kondratowa, Polana Chochołowska, Dolina Pięciu Stawów Polskich) dominowały pobyty tygodniowe (4-7 dni), natomiast w schronisku "Murowaniec" i w Roztoce krótsze – do 3 dni. Najwięcej wyjazdów dwutygodniowych pojawiło się wśród respondentów odwiedzających Polanę Chochołowską (29,1%). Z kolei wyjazdy dłuższe niż dwutygodniowe (3 tygodnie) pojawiły się najczęściej w schronisku w Roztoce (6,6%).

Najczęściej respondenci korzystali z obiektu noclegowego jakim jest pensjonat lub kwatera prywatna. Jedynie w schronisku w Roztoce przeważały osoby nocujące w schronisku górskim (75%), co miało m.in. związek z faktem, że schronisko to zajęło I miejsce w IV Rankingu Schronisk Górskich Magazynu Turystyki Górskiej "n.p.m." (nr 8 (173) 2015, s. 22). Wiele osób przybywało do schroniska w celu sprawdzenia jego oferty gastronomicznej czy warunków bytowych. Schronisko było także w znacznej mierze preferowaną formą noclegu turystów przybywających w Dolinę Pięciu Stawów Polskich (43,3%). W tym samym miejscu największy odsetek spośród wszystkich badanych wybierał nocleg "pod gołym niebem" (5%), co wiązało się również z faktem, że obiekt posiada bardzo duże zainteresowanie w sezonie, przez co trudno jest znaleźć wolne miejsca noclegowe.

Jednym z głównych celów badań było określenie struktury motywacyjnej turystów pieszych górskich odwiedzających wybrane rejony Tatr. Respondenci zostali poproszeni o ocenę w skali od 0 do 5 znaczenia poszczególnych dyspozycji motywacyjnych wymienionych w kwestionariuszu. Jak wynika z **tab. 1** największe znaczenie dla ankietowanych we wszystkich punktach badawczych miała dyspozycja katartyczno-motywacyjna, w tym eskapizm² (średnia ocena oscyłowała w każdym przypadku około 4,5). Równie wysoko, choć

² Psychologiczna potrzeba ucieczki od codzienności

niewiele niżej, w obrębie tej dyspozycji oceniono poczucie wolności i niezależności. Na kolejnym miejscu w przypadku wszystkich badanych rejonów uplasowała się dyspozycja zdrowotno-motywacyjna, a na następnie: kognitywno- i aktywnościowo-motywacyjna.

Tab. 1. Struktura motywacyjna respondentów pięciu badanych schronisk górskich
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych

Pozostałe motywacje ankietowani ocenili znacznie niżej. Interesujące wydają się spostrzeżenia dotyczące ryzyka i wyzwania, które w literaturze przedmiotu jest z reguły uważane za główną cechę turystyki aktywnej, w tym kwalifikowanej, przygodowej i ekstremalnej (Weber 2001, s. 360-361, Pomfret 2006, s. 115). Najwyżej tę motywację ocenili ankietowani z rejonu dwóch schronisk: "Murowańca" i schroniska w Dolinie Pięciu Stawów Polskich (średnia ocena 3,1 w każdym), co może mieć związek z uprawianiem przez niektórych ankietowanych wspinaczki wysokogórskiej. Warto jednak podkreślić, że motywacja ta nie odgrywa nadrzędnej roli w całej strukturze motywacyjnej.

Kolejną prawidłowością jest dosyć niskie znaczenie dyspozycji społeczno-motywacyjnej – możliwość nawiązania kontaktów towarzyskich najniżej ocenili ankietowani w schronisku w Roztoce (średnio 1,8). W ramach szeroko pojętej dyspozycji ambicjonalno-motywacyjnej największe znaczenie dla respondentów ma dążenie do wyznaczonego celu, natomiast najmniejsze - potrzeba zdobycia górskich odznak turystycznych (najniższa średnia ocena – schronisko w Roztoce 0,2). Jak się okazało respondenci nie przywiązywali wagi do tej motywacji, często uznawali zbieranie odznak turystycznych za przeżytek. Ponadto, tego typu działalność wydaje się być bardziej popularna w pasmach beskidzkich lub sudeckich. Nisko oceniono także wyczyn turystyczny, łączony z rywalizacją i współzawodnictwem, który często pojawia się także jako istotna cecha turystyki kwalifikowanej. Ankietowani często wspominali, że nie są zainteresowani "zaliczaniem" kolejnych punktów w parku, podkreślając tym samym dużo większe znaczenie samego odpoczynku, a nie współzawodnictwa.

W przypadku osób **uprawiających wspinaczkę wysokogórską** (8,5%), z których znaczna część (47,8%) znalazła się wśród ankietowanych w rejonie schroniska "Murowaniec", struktura motywacyjna wydaje się być bardzo podobna. Wyżej oceniono jednak dyspozycję aktywnościowo-motywacyjną (średnia ocena 4,4) – plasuje się ona na drugim miejscu po motywacji katartycznej (gdzie najwyżej oceniono eskapizm – 4,7).

Ciekawe jest także spostrzeżenie dotyczące dążenia do wyznaczonego celu, które zostało ocenione dużo niżej niż przez pozostałych ankietowanych (średnia ocena 2,3). Jak się okazało również ryzyko i wyzwanie mają zaledwie średnie znaczenie dla osób uprawiających wspinaczkę wysokogórską (3,5). Jeszcze niżej została oceniona rywalizacja, współzawodnictwo i wyczyn turystyczny (1,9).

Nadrzędnym celem przeprowadzonych badań była **ocena kwalifikacji** turystów. Respondentów poproszono o ocenę w skali od 0 do 5 swoich umiejętności w turystyce pieszej górskiej. Poszczególne kwalifikacje zostały wybrane jako te, charakteryzujące turystykę kwalifikowaną i najczęściej wymieniane w literaturze przedmiotu. Z **tab. 2** wynika, że wszystkie kwalifikacje średnio zostały ocenione dość wysoko. Najwyżej w poszczególnych rejonach oceniono znajomość zachowania się na szlaku i w obiektach turystycznych (w tym najwyżej w schronisku w Roztoce – 4,6). Równie wysoko oceniono znajomość zasad bezpieczeństwa (w tym najwyżej w schroniskach: "Murowaniec" i w Roztoce – średnia ocena – 4,5). Najniżej oceniono przygotowanie psychofizyczne do wyjazdu. Ankietowani przyznawali z reguły, że takiego przygotowania nie potrzebują. Ogółem, najwyższe kwalifikacje charakteryzowały turystów poddanych badaniom w rejonie schroniska w Roztoce.

Tab. 2. Kwalifikacje respondentów pięciu badanych schronisk górskich
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych

Dużo wyższa ocena kwalifikacji pojawiła się u turystów uprawiających wspinaczkę wysokogórską. Podobnie jak w przypadku pozostałych ankietowanych znajomość zasad zachowania się na szlaku i w obiekcie turystycznym, a także znajomość zasad bezpieczeństwa zostały ocenione najwyżej (średnie oceny w każdym przypadku - 4,6). Wysoko oceniono w tym przypadku znajomość doboru i obsługi sprzętu turystycznego (średnia ocena 4,5), a także korzystanie z map i przewodników (4,5), samodzielne opracowanie tras wycieczek i orientację w terenie (4,5). Dużo wyższa ocena przypada na przygotowanie psychofizyczne do wyjazdu (3,5) co wiąże się z pewnością ze zwiększonymi wymaganiami, specjalizacją i trudnością samej aktywności. Wyższa od pozostałych osób jest odporność osób wspinających się na trudy wędrowki górskiej (4,5). Można tu zatem ośmielić się na stwierdzenie, że turyści uprawiający daną dziedzinę aktywności na wyższym poziomie (dążący lub posiadający uprawnienia z zakresu wspinaczki wysokogórskiej), wpisują się w teoretyczne założenia turystyki kwalifikowanej, jako najwyższej formy specjalizacji turystycznej.

Warto jednak podkreślić, że niewielu turystów wykazało się znajomością samego pojęcia turystyka kwalifikowana. Co ciekawe, najmniejsza znajomość definicji pojawiła się w przypadku rejonu Doliny Pięciu Stawów Polskich (85% respondentów nie potrafiło podać żadnego wyjaśnienia). Zjawisko to jest dosyć dużym zaskoczeniem, bowiem obiekt jest uznawany za bazę wypadową wyspecjalizowanych turystów (często określanych mianem "prawdziwych turystów"). Respondenci z reguły twierdzili, że nigdy się z takim pojęciem nie spotkali. Najwięcej świadomych w tym zakresie turystów pojawiło się w schronisku w Roztoce (51,7%). Najczęściej turystykę kwalifikowaną określano mianem profesjonalnej, bezpiecznej, przygotowanej, wyspecjalizowanej, zaawansowanej, wymagającej, wyczynowej czy ekstremalnej. Pojawiały się także szersze wyjaśnienia, w tym m.in.: „*aktywny wypoczynek po wcześniejszym przygotowaniu – znajomość szlaków, sprzętu, wiedza o odwiedzanym terenie*”, „*zdobywanie odznak PTTK, certyfikatów i uprawnień*”, „*turystyka z użyciem sprzętu, z przestrzeganiem zasad obowiązujących na danym terenie*”, „*świadomość, wiedza, doświadczenie, orientacja w terenie*". Turystykę kwalifikowaną utożsamiano ponadto z przynależnością do PTTK, uzyskiwaniem uprawnień przewodnickich, zbieraniem pieczętek w schroniskach. Były także osoby, twierdzące, że jest to jedynie turystyka organizowana przez PTTK (rajdy, obozy itp.).

Warto także przyjrzeć się turystom, którzy deklarowali aktualne członkostwo w PTTK (zaledwie 5,9% ankietowanych). W poszczególnych rejonach przeprowadzonych badań odsetek respondentów z aktualną składką członkowską oscylował w granicach 5%. Najwięcej członków PTTK było w rejonie schroniska "Murowaniec" (8,3%), najmniej – w rejonie schroniska na Hali Kondratowej (4,1%). W strukturze motywacyjnej tych respondentów w "czołówce" znalazły się kolejno: dyspozycja katartyczno-motywacyjna (w tym eskapizm), dyspozycja zdrowotno-motywacyjna oraz dyspozycja kognitywno-motywacyjna. Co ciekawe, bardzo nisko oceniono potrzebę zdobycia górskich odznak turystycznych (średnia ocena - 1,4). Dość wysoko respondenci ocenili jednak w tym przypadku swoje kwalifikacje, z czego najwyżej (podobnie jak w pozostałych omówionych przypadkach) znajomość zachowania się na szlakach i w obiektach turystycznych (4,8) oraz znajomość zasad bezpieczeństwa w turystyce pieszej górskiej (4,8). Wyżej od pozostałych oceniono także przygotowanie psychofizyczne do wyjazdu (3,6).

4. Podsumowanie

Zjawisko turystyki kwalifikowanej, znane i analizowane jedynie w literaturze polskojęzycznej, coraz częściej w ostatnich latach jest utożsamiane z "łatwiejszą" i dużo bardziej dostępną dla szerszych warstw społeczeństwa turystyką aktywną. Ma to związek z modą na aktywny wypoczynek, a także z chęcią zaimponowania innym poprzez uczestnictwo w coraz bardziej wyszukanych formach aktywności rekreacyjnych.

Na podstawie wielu definicji i cech, można przyjąć, że turystyka kwalifikowana oznacza dążenie do najwyższej specjalizacji w wybranej dziedzinie plenerowej turystyki aktywnej, poprzez świadome uczestnictwo, przygotowanie, osiąganie celów perfekcyjno-sprawnościowych i poznawczych oraz rozwój zainteresowań.

Na podstawie przeprowadzonych badań terenowych na obszarze Tatrzańskiego Parku Narodowego można zauważyć, że w strukturze motywacyjnej największe znaczenie ma dyspozycja katartyczno-motywacyjna, w tym eskapizm i poczucie wolności i niezależności. Ponadto istotne dla turystów okazały się dyspozycje: zdrowotno-, kognitywno- i aktywnościowo- motywacyjne. Mniejsze znaczenie mają: ryzyko i wyzwanie, zdobywanie górskich odznak turystycznych, rywalizacja i współzawodnictwo, które w literaturze przedmiotu uznawane są za istotne elementy turystyki kwalifikowanej. Motywacje te nie miały dużego znaczenia nawet w przypadku turystów uprawiających wspinaczkę wysokogórską, których z założenia można określić turystami kwalifikowanymi. W przypadku oceny kwalifikacji, ankietowani wysoko oceniali swoje umiejętności z zakresu turystyki pieszej górskiej, jednak tu kwalifikacje osób związanych ze wspinaczką wysokogórską lub należących do PTTK okazały się dużo wyższe.

Z badań wynika więc, że turystyka piesza górską w sezonie letnim w Tatrzańskim Parku Narodowym głównie posiada formę "łagodniejszą", którą można określić mianem turystyki aktywnej. W postaci kwalifikowanej jest uprawiana przez osoby związane z PTTK lub uprawiające wspinaczkę wysokogórską. Badania wykazały jednak, że nawet w tak wyspecjalizowanym gronie, wiele cech uznawanych za konieczne w turystyce kwalifikowanej, jak przygotowanie psychofizyczne, samodzielne poszukiwanie informacji o odwiedzanym regionie, a także wiele elementów struktury motywacyjnej (m.in.: wyczyn turystyczny, dążenie do wyznaczonego celu, potrzeba zdobycia górskich odznak turystycznych, ryzyko, wyzwanie) ma niewielkie znaczenie.

W ujęciu przestrzennym badane rejony wykazały niewielkie różnice, co ma związek z faktem, że w sezonie letnim Tatrzański Park Narodowy jest bardzo obciążony ruchem

turystycznym i należy tym samym do najczęściej odwiedzanych parków narodowych w Polsce. Chłonność obszaru wydaje się być znacznie przekroczona, często można także spotkać się z brawurą, brakiem wiedzy i specjalistycznego przygotowania do wędrówki. Z analizy wynika, że najwyższa struktura motywacyjna cechuje turystów odwiedzających rejon schroniska "Murowaniec" oraz w Dolinie Pięciu Stawów Polskich. Z kolei najwyższe kwalifikacje charakteryzowały turystów odwiedzających rejon schroniska w Roztoce, ale także ponownie dwa wspomniane. Ma to zapewne związek z faktem położenia obu schronisk, będących bazą wypadową na szlaki wysokogórskie Tatr Wysokich, w tym na drogi wspinaczkowe. Schroniska na Polanie Chochołowskiej oraz na Hali Kondratowej stanowią bazę wypadową w łagodniejsze obszary górskie Tatr Zachodnich, przez co są odwiedzane przez turystów uprawiających prostszą w formie i bardziej dostępną turystykę aktywną.

Bibliografia

1. Andrejuk A., 1998, *Turystyka aktywna, rekreacyjna i specjalistyczna*, wyd. KENGRAF, Warszawa
2. Bończak B., 2013, *Aktywne formy turystyki – problemy terminologiczne*, [w] R. Wiluś, J. Wojciechowska (red.), *Nowe-stare formy turystyki w przestrzeni. Warsztaty z Geografii Turystyki*. wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, ss. 49-62
3. Durydiwka M., 2010, *Definicja i zakres pojęcia "turystyka kwalifikowana (turystyka aktywna)"* [w:] *Turystyka zrównoważona*, red. A. Kowalczyk, PWN, ss. 249-289, Warszawa
4. Hendon W.C., 1991, *The wilderness as a source of recreation and renewal: Who uses it? What are their characteristics? Their other interests? Their preferences?* [w:] *The American Journal of Economics and Sociology*, 1, ss. 105-112
5. *Jak liczyliśmy punkty? IV Ranking Schronisk Górskich Magazynu "n.p.m."*, Magazyn Turystyki Górskiej "n.p.m.", nr 8 (173), sierpień 2015, ss. 19-25
6. Kompendium wiedzy o turystyce, 2009, red. G. Gołębski, PWN, s. 461, Warszawa
7. Łobożewicz T., 1983, *Turystyka kwalifikowana*, wyd. PTTK "Kraj", Warszawa, s. 134
8. Niezgoda A., 2013, *Wpływ mody na rozwój turystyki* [w:] *Współczesne uwarunkowania i problemy rozwoju turystyki*, red. R. Pawlusiński, wyd. IGiGP Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, ss. 85-92, Kraków
9. Pociask Karteczka J., Baścik M., Czubernat S., 2007, *Ruch turystyczny w Tatrzańskim Parku Narodowym w latach 1993-2005* [w:] *Studia nad turystyką. Tradycje, stan obecny i perspektywy badawcze*, red. W. Kurek, M. Mika, wyd. IGiGP Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, ss. 271-279
10. Pomfret G., 2006, *Mountaineering adventure tourists: a conceptual framework for research*, "Tourism Management", 27 (2006), ss. 113-123
11. Prószyńska-Bordas H., 2013, *Zróźnicowanie cech osób wędrujących w sezonie bezśnieżnym po górach średnich i niskich w Polsce na przykładzie turystów odwiedzających wybrane parki narodowe* [w:] *Studia i Monografie AWF we Wrocławiu*, 118, ss. 64-82 Wrocław
12. Słownik Języka Polskiego PWN, 1978, red. M. Szymczak, tom I i III, PWN, Warszawa
13. *Statut Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego* (z dn. 14.04.2012 r.)
14. *Studia i materiały z dziejów krajoznawstwa polskiego. Od PTK do PTTK*, 2009, red. E. Matusiak-Gordon, wyd. ZG PTTK, Warszawa

15. Warszńska J., Jackowski A., 1979, *Podstawy Geografii Turyzmu*, PWN, Warszawa, s.337
16. Weber K., 2001, *Outdoor adventure tourism. A review of research approaches*, "Annals of Tourism Research", vol. 28, No.2, ss. 360-377
17. Winiarski R., 1988, *Motywacja turystyczna: struktura i społeczne uwarunkowania*, "Problemy Turystyki" nr 2 (40), 1988, wyd. Instytut Turystyki ss. 5-16

Źródła internetowe:

<http://www.pttk.pl> (dostęp: 07.09.2015)